

Könyv

KORHINTA

Sarkadi Imre forgatókönyvei

Sarkadi Imre neve összeforrott a magyar filmművészetrel: mint a MA-FILM lektorátusának egyik első munkatársa, még 1949-ben, s mint a *Körhinta* vagy az *Elveszett paradicsom* forgatókönyvírója egyaránt beírta nevét abba a képzeletbeli könyvbe, amelyet a magyar film története jelent. Elbeszéléseitől egyenes út vezetett a celluloidszalaghoz: korai novelláiban drámai erő feszült, ez az erő színpadot kért és kapott, s minthogy drámai művei a felszabadulást követő korszak társadalmi és morális konfliktusaival vetettek számot, hogyan kapott volna biztatást arra, hogy e számvetést a filmvászon (akkor) minden más művészeti médiumnál népszerűbb fehér négyzetében végezze el. Így szület-

tek máig emlékezetes és népszerű filmjei. E filmek irodalmi forgatókönyveit adja közre a *Körhinta* című kötet, amelyet az író özvegye és Csontos Sándor gondozott.

Az érdekes gyűjtemény nemcsak Sarkadi Sándor filmírói sikereinek, hanem küzdelmeinek is dokumentuma. Nem mindegyik könyvből készült film, kezdetben magával a műfajjal kellett megbirkóznia. Író volt, a világot szavakkal ábrázolta, meg kellett tanulnia a képekben való gondolkodást. Szerencsére ebben olyan segítőtársakra talált, mint például Fábri Zoltán, aki a híres *Körhinta*-nak nemcsak rendezője, hanem társszerzője is volt. Am Sarkadi nemcsak a mesterséggel kényszerült küzdeni — ezt a küzdelmet hamar győzelemre vitte —, hanem a különféle dramaturgiákkal és lektorátusokkal is, amelyek elsősorban nem a forgatókönyv valóságosságát és esztétikai értékét tekintették irányadónak, hanem sokszor bizony a napi politikai taktikát. Ebben a küzdelemben estek el Sarkadi *Gyávák a viharban* és *A gyáva* című forgatókönyvei, és sérült meg végül is elkészült műve, a *Dúvad*. Most kötetbe gyűjtve ezek a forgatókönyv-áldozatok is talpra állanak: megismerősüknek mindenképpen tanulsága merősüknek mindenképpen tanulsága van. (Magvető)

Pomogáts Béla

TÜZBE VETETT EVANGÉLIUM

Baka István versei

Baka István költői munkásságának kétségtelenül az Ady emléket idéző *Háborús téli éjszaka* című kompozíciója a legigényesebb vállalkozása.

Olvasható mostani, második verses-könyvének végén. Komor zenei karaktere van, motívumai — ha nem közvetlenül Ady költészetére — a háborús virrasztó, fátumnéző, népi és világféltő költőre, magyar költőre mutatnak. Ezzel meg is határozódik Baka lírai szándéka. Évekkel ezelőtt egy vele készült beszélgetésben igen-igen hangsúlyozta a magyar költészet hagyományörzően való megújításának földadatát. Ő maga, látszik, legtöbbet ehhez Nagy László művéből merít. Bakának is elsődleges eszköze a kép. Verseit, ha lehet, teljesen rá építi föl, olyan hatást kísérve vele, hogy a kép mögött képződő gondolat minél meghökkenőbbben közvetítődjék. Ismét a *Háborús téli éjszaka* utalva — olyan sorokat találunk abban, mint: „Robogott Szent Györgyként a zápor”, s mást. Inteni kell egyben Bakát, bár nyilvánvalóan maga is tudja, az efféle alkotómódszer törvényei kényesek, ha a költő áthágja őket, szándéka könnyen tótágast áll. S leír ilyet, „ráng a gyertya lángja, mint megerőszkolt asszony”, stb. Vagy ugyan pontos, szép, csak épp öncélú leleményre ragadtatja magát: „Láttuk a holdban — ezüst tálon / Szent János levágott fejét.” (*Háborús téli éjszaka*) Holott Baka mindent akar, csak öncélúan verset írni nem. Elkötelezett költőnek szánja magát, az is. Erős tehetség. Ezért kötelező a kritikai megjegyzés. Megismételve: épp a képalkotói képesség benne a legintenzívebb, s ha túlhatja — sajnos, túlhatja — ez okozza a zavart. Ami legnagyobb erénye, abban a görce. (*Szépirodalmi*)

Kalász Márton

ARADI NAPLÓ

Gerencsér Miklós regénye

A szerző új könyvében 1848–49 magyar polgári forradalmát és szabadságharcát dolgozta fel nem csekély írói bátorsággal. Mert bátorság és új nézőpont szükséges ahhoz, hogy bárki is gyarapítani próbálja e nagy téma beláthatatlan irodalmát. Gerencsér Miklós alapos korismerettel, új megközelítésben nyúlt választott témájához. Egy Aradon szolgálatot teljesítő osztrák katonarvos, Ignaz Böhm szemszögéből mutatja az eseményeket, fiktív naplójegyzetek formájában.

Mitől érdekfeszítő? Nos, nemcsak attól, hogy az író kitalálta és regényesítette egy olyan ember naplóját, aki személyesen ismerte 1848–49 nem is egy dicső honvéd tábornokát, aki egyként gyógyította Damjanich törött lábát, Lenkey háborodott elméjét és báró Julius Freiherr von Haynau dührohamtól kapott mellgörcseit. Önmagában még attól sem,

hogy ugyanez a főtörzsorvos szolgálati kötelességből, ám telítve mélységes megvetéssel a gyilkosok iránt, kénytelen tizenhárom aradi vértanú — köztük barátai — halálát végignézni és a halálukat hivatalosan tanúsítani. A könyv sokkal inkább attól válik érdekfeszítő és tárgyilagos olvasmánnyá, ahogyan Gerencsér Miklós a naplót író Ignaz Böhm katonarvos emberi, politikai átváltozását ábrázolja. Amikor ez az osztrák ember 1848 március idusán elkezd írni naplóját, még föltétlen híve a császári birodalomnak, Ferdinánd alkotmányosnak mutatkozó abszolutizmusának. Hogy azután, az

ezt követő mintegy másfél esztendő eseményeinek hatásaként, október 6-át követően, önmagából kivetkőzve, világnézetében gyökeresen átalakulva írja le a fölsimert igazságot: „Töröttünk is joggal, igazsággal! Egvedül fegyvereink dicsősége volt fontos.”

Gerencsér Miklós könyve azért értékes és tanulságos, mert segít fölismerni az elnyomás, a hazug félrevezetés, a gyilkos hosszú történelmi gyöngeségeit csakúgy, mint a történelmi igazsághoz és haladáshoz kapcsolódó erkölcsiség nem könnyen fölbecsülhető jelentőségét. (*Szépirodalmi*)

Térffy Tamás

GYERE HOZZAM FELESÉGÜL

John Updike regénye

Roppant egyenlőtlen szárú az a szerelmi négyzet, amelyről Updike új regénye szól. A titkos „csere” során az egyik feleség és a másik férj csak rövid, alkalmi viszonyt folytat, ám az egyik férj és a másik feleség minden körülmény, még a közöttük levő öt — kettő plusz három — gyerek ellenére is időnként úgy érzi, hogy föl kell rúgniuk az eddigit, és egymással kell házasságban élniük... Mindez rendben is volna. És az sem meglepő már, hogy a mai amerikai irodalomnak mennyire gyakori témája a házasság, a férfi–nő viszony válsága. Sőt, mostanság tőlünk sincs már oly távol ez a sokáig amerikaiaknak látott problematika — amelyben nem a házasságon kívüli szexuális kapcsolatok gyakorisága vagy a válások statisztikai mennyisége a meghatározó, hanem a nemek közötti történések és motivációk jellege, a párkapcsolatok „belső tartalma”. Ahogyan változik a házasságban a gazdasági, a testi és a lelki tényezők szerepe, a regénybelihez hasonló három- és négyzetek mind ismerősebbek lesznek honunkban is, főként értelmiségi körben... A baj csak az, hogy az ismerős témát Updike ezúttal kinosan elnyújtva, irgalmatlanul unalmasan taglalja. Néhol telitalálatai, ábrázolás módja intenzívítésének fel-felvillanó csillámai beleszürkülnek a fásasztó, végeérhe-

tetlen lelkizés aprólékos reprodukálásába. Minden recenziói önfegyelmemre szükségem volt, hogy félbe ne hagyjam... (*Európa*) Lázár István

A MAGYAR NÉP
DÍSZITŐMŰVÉSZETE

Domanovszky György könyve

A vállalkozás már önmagában tiszteletet ébreszt. Utoljára Ortutay Gyula próbálta meg egymaga áttekinteni a magyar népművészet egészét. „Céhbeli gatyológus”, vagyis a tárgyi néprajz kutatója ma már nem vállalkozna ilyesmire — Domanovszky Györgynek az adhatott bátorságot, hogy az *iparművészet* történetének szakembere, s így kívülről nézhette a néprajzosok nemzedékek óta folyó belvillongásait. Meg aztán az ilyen nagy összefoglalásnál a részletek vitái általában mellőzhetőek is.

Hasznos, tontos könyv ez, de jó, ha együtt forgatjuk a Corvina nagy magyar néprajzával és népművészetével. A képanyag ugyanis szebb, gazdagabb az utóbbiakban. A II. kötet kétségkívül nagy számú illusztrációját ugyanis nehéz volna könyvművészeti remeknek tekinteni. Ami meg a szöveget illeti: engem zavar a személytelensége. Mintha egy nagyon jól szerkesztett, tökéletesen egységesre csiszolt kollektív munka volna: nem érződik Frazer, Birket-Smith vagy akár Ortutay összefoglalásainak egyéni íze, stílusa zama. Akár a teljes tárgyilagosságra való törekvés volt az ok, akár a „kivülálló” szerző féltelme a szakmai kritika tüskéitől és mennyköveitől,

mindenképp kár, hogy hiába keressük a magányos vállalkozás erényét, a saját hangot.

Végül a címről. Miért „díszítőművészet”? A szövegéből kiderül, hogy ez a szó itt a „népművészet” szinonimája. A vásárlók egy része nyilván csalódni fog, amikor a népművészet legkedveltebb területének, a díszítőművészetnek, vagyis ornamentikának rég várt kézikönyvét véli felfedezni a kirakatban. (*Akadémiai*)

Székey András

Film

SOLO SUNNY

Színes NDK-film

Az augusztus idén a moziban, úgy látszik, a zenekarfilmek hónapja. Most egy berlini együttes zenéje a vásznon, és Sunny, a szólistalány énekel olcsó slágereket a vidéki vendéglőkben, kultúrházak színpadán.